

ETNOGRAFIK MUZEYLARNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNI

Nurnazarov Xudoyberdi Doniyorovich¹, Normatov Shuxrat Farxod o'g'li²

*¹A.Qodiriy nomidagi JDPI, Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi kafedrası o'qituvchisi, ²Professional ta'lim: Rangtasvir (dastgohli) yo'nalishi talabasi
Jizzax, O'zbekiston*

e-mail:nurnazarovxudoyberdi@gmail.com

Аннотасија. *O'rta Osiyo xalqlari, jumladan, O'zbek xalqi etnografiyasi xaqidagi dastlabki ma'lumotlar arxeologik yodgorliklar, ilk yozma manbalar va tarixga oid turli qadimiy materiallarda qayd etilgan. Qadimgi davrlarda va o'rta asrlarda Amudaryo va Sirdaryo buylarida yashagan xalqlar etnografiyasini o'rganishda zardo'shtiylik dinining muqaddas kitobi - "Avesto", qadimgi turkiy bitiklar va sug'diy yozuvlar, Abu Rayxon Beruniyning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar", Maxmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit-turk", Abu Bakr Narshaxiyning "Buxoro tarixi", Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" xamda "Nasabnomai o'zbek", Zaxiriddin Muxammad Boburning "Boburnoma", Xofiz Tanish Buxoriyning "Abdullanoma", Abulg'oziy Baxodirning "Shajarai turk", Muxammad Solixning "Shayboniyнома" kabi asarlari katta ahamiyatga ega.*

Kalit so'zlar: *Avesto, tarixiy-etnografik, Madaniy-falsafiy, paradigma*

Аннотация. *Предварительные сведения об этнографии народов Средней Азии, в том числе узбекского народа, зафиксированы в археологических памятниках, ранних письменных источниках и различных древних исторических материалах. В изучении этнографии народов, населявших реки Амударья и Сырдарья в древности и средневековье, священной книге зороастризма - «Авесте», древнетюркских и согдийских надписях, «Реликвиях древних народов» Абу Райхана Беруни, Махмуд Кошг, «Девону луготит-тюрк» Ари, «История Бухары» Абу Бакра Наршахи, «Зафарнома» и «Насабномай Узбек» Шарафиддина Али Язди, «Бобурнома» Захириддина Мухаммада Бабура, «Абдуллонома» Хафиза Таниша Бухари, Абулг «Шаджарай Тюрк» Ази Баходира и «Шайбанийнома» Мухаммада Салиха имеют большое значение.*

Ключевые слова: *Авеста, парадигма, культурфилософская, историко-этнографическая.*

Annotation. *Preliminary information about the ethnography of the peoples of Central Asia, including the Uzbek people, is recorded in archeological monuments, early written sources and various ancient historical materials. In studying the ethnography of the peoples living in the Amu Darya and Syrdarya rivers in ancient times and the Middle Ages, the sacred book of Zoroastrianism - "Avesto", ancient Turkic inscriptions and Sogdian inscriptions, "Relics of ancient peoples" by Abu Rayhan Beruni, Mahmud Qoshg. Ari's "Devonu lug'otit-turk", Abu Bakr Narshahi's "History of Bukhara", Sharafiddin Ali Yazdi's "Zafarnoma" and "Nasabnomai Uzbek", Zahiriddin Muhammad Babur's "Boburnoma", Hafiz Tanish Bukhari's "Abdullanoma",*

Abulg'azi Bahodir's Shajarai Turk and Muhammad Salih's Shaybaniynoma are of great importance.

Key words: *Avesto, historical-ethnographic, cultural-philosophical, paradigm.*

O'rta Osiyo xalqlari, jumladan, O'zbek xalqi etnografiyasi xaqidagi dastlabki ma'lumotlar arxeologik yodgorliklar, ilk yozma manbalar va tarixga oid turli qadimiy materiallarda qayd etilgan.

Qadimgi davrlarda va o'rta asrlarda Amudaryo va Sirdaryo buylarida yashagan xalqlar etnografiyasini o'rganishda zardo'shtiylik dinining muqaddas kitobi - "Avesto", qadimgi turkiy bitiklar va sug'diy yozuvlar, Abu Rayxon Beruniyning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar", Maxmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit-turk", Abu Bakr Narshaxiyning "Buxoro tarixi", Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" xamda "Nasabnomai o'zbek", Zaxiriddin Muxammad Boburning "Boburnoma", Xofiz Tanish Buxoriyning "Abdullanoma", Abulg'oziy Baxodirning "Shajarai turk", Muxammad Solixning "Shayboniyнома" kabi asarlari katta axamiyatga ega.

Keyingi paytda muzey tadqiqotlari soni va mavzusi kengaymoqda. Bu, birinchi galda, tarixiy etnografik muzeylarga taalluqli. Xozir bunday tadqiqotlarning zarurligiga bir necha muxim omil bilan bog'liqdir. Birinchidan, tarixiy-etnografik muzey ijtimoiy madaniy institut sifatida tarixiy-madaniy merosni o'rganish, saqlash uchun mo'ljallangan. U ko'p millatli mamlakatning madaniy va etnik jarayonlarini aks ettiradi. Madaniy meros sivilizatsiya taraqqiyotining turli bosqichlarida yaratilgan boyliklarini o'z ichiga oladi xamda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy rivojlanishida asosiy komponent hisoblanadi. Shuning uchun bugungi kunda ma'naviy boyliklar aloxida axamiyatga ega.

Ikkinchidan, tarixiy-etnografik muzeylar XIX-XX asrlarda jamiyat xayotida sodir bo'lgan iqtisodiy va siyosiy isloxotlar bilan bog'liq xolda ancha o'zgardi. Keyingi paytda bunday o'zgarishlar Sharqiy Yevropa va ayniqsa, Rossiyada ko'proq seziladi.

Tarixiy-etnografik muzeylar guruxiga quyidagi tarixiy muzeylar birlashgan.

Umumtarixiy (keng soxa bo'yicha, masalan, Davlat tarix muzei), tarixiy-etnografik, tarixiy-o'lkashunoslik, tarixiy-madaniy etnografik, me'moriy-etnografik va boshqalar. Bu muzeylarning umumiy jihati etnografiya fani bilan bog'liq bo'lib, bu fond tarkibi ekspozitsiyalarida kuzatiladi.

Ko'p etnikli davlatlarda madaniy siyosatning shakllanishida o'zaro madaniy muloqotning kengayishi muhim ahamiyatga ega. Bu xalqlarning bir-birini tushunishga imkon yaratadi. Bunda tarixiy-etnografik muzeylarning ro'li katta.

XX asr oxirida falsafiy-madaniy paradigmaning joriy etilishi tarixiy – etnografik muzeylar faolyatida jiddiy o'zgarishlarga olib keldi. Madaniy-falsafiy paradigmalarda ijtimoiy – gumanitar bilimning yangi turini tarqatishga asoslangan. Bunda tarixiy etnografik muzeylar o'ziga xos ta'lim-tarbiyaning maktab vazifasini o'taydi. Ta'lim-tarbiyaning mazmuni esa muzey kommunikatsiyasi jarayonida amalga oshiriladi. Jamiyatda va madaniy soxada bo'dayotgan keskin

o'zgarishlar natajasida tarixiy-etnografik muzeylar faoliyati ko'proq ijtimoiy-madaniy ahamiyat kasb etmoqda. Uning faolyatida zamonaviy jamiyatning globalizatsiya, madaniyat ilyuralizmi kabi ijtimoiy muammolari o'z ifodasini topgan xolda o'zaro etnik ziddiyatlar, madaniy va etnik indifikatsiya aks etgan. Muzeyshunoslikda xujjatlashtirish va tarbiya-ta'lim asosiy xisoblanadi: Tarbiya muzey predmetining ma'lumot va ekpressiv xossalariga asoslanadi. Muzeylarning ekspozitsion va madaniy ta'lim ishlari turli shakllarda amalga oshirilali.

Xulosa qilib aytganda, hozirgi paytda etnografik tadqiqotlar jamiyat xayotining turli soxalarida juda muxim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etib bormoqda. Etnolog olimlarning bilimi va maslaxatlaridan siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni xal etishda keng foydalanilmoqda. Fan yutuqlari kommunikatsiya tizimida, xalqaro savdoda, diplomatiya va boshqa soxalarda samarali qo'llanilmoqda. Keyingi yillarda etnografiyaning boshqa yondosh fanlar bilan doimiy aloqalari samarasi sifatida etnopsixologiya, etnolingvistika, etnodemografiya, etnomadaniyat, etnopedagogika, etnofolkloristika, etnozoologiya, etnobotanika kabi yangi yunalishlar paydo bo'ldi. Shu kabi dalillarga tayanib, aytish mumkinki, etnografiya bugungi kunga kelib, o'zining yangi rivojlanish bosqichiga ko'tarildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: O'zbekistan, 1017. - 488 b.
2. Mirziyoev SH.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - xar bir raxbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.- T.:O'zbekiston, 2017.-1046.
3. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratok O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016. - 56 b.
4. Xudoyberdiyev, M. (2021). "Manzara rangtasvirini" o 'qitishda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning usullari. *Журнал музыки и искусства*, 2(2).
5. Xudoyberdiyev, M. (2021). Umumiy o 'rta ta'lim tizimida tasviriy san'at o 'quv fanini o 'qitishning ahamiyati. *Физико-технологического образование*, (5).
6. Жабборов, А. Ж., & Пардаев, Б. А. (2020). Обучение в рамках технологического и трудового образования. *Научное знание современности*, (1), 19-22.
7. Pardayev, B. (2020). Ўқувчиларни касб-хунарга йўллаш технологияларини ишлаб чиқиш ва ўқув-тарбия жараёнига татбиқ этиш. *Журнал музыки и искусства*, 1(1).

8. Kholmuratovich, M. K., Mardanqulovich, A. S., Ravshanovich, J. R., Sharifovna, K. U., & Shodiyevna, B. O. (2020). Methodology of Improving Independent Learning Skills of Future Fine Art Teachers (On the Example of Still Life in Colorful Paintings). *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05).

9. Khudoynazarova, O. Oliy pedagogik ta'limda talabalarga inson portretini tasvirlashda plastik anatomiyaning nazariy asoslari.

10. Boltaboevich, B. B., & Ogiloy, K. (2008). Master of historical portrait genre, a teacher who created a school in the field of fine arts people's artist of Uzbekistan professor Malik Nabiev (1906-2008)